Sygn. akt III CSKP 43/21

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 listopada 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Joanna Misztal-Konecka (przewodniczący)
SSN Beata Janiszewska
SSN Kamil Zaradkiewicz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa C. sp. z o.o. sp.k. w K. (poprzednio M. sp. z o.o. sp.k. w K.) przeciwko P. S.A. w W.
o zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 18 listopada 2021 r.,
na skutek skargi kasacyjnej pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w […]
z dnia 30 stycznia 2019 r., sygn. akt I AGa […],

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 30 stycznia 2019 r. Sąd Apelacyjny w (…) w sprawie z powództwa M. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością spółki komandytowej w K. przeciwko P. S.A. w W. o zapłatę na skutek apelacji strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego w K. z 12 grudnia 2017 r. oddalił apelację oraz zasądził od strony pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 5.417 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Orzeczenie oparto na następujących ustaleniach faktycznych. Pozwana prowadziła rachunek bankowy U. sp. z o.o., która to spółka jest dłużnikiem Powódki na podstawie tytułów wykonawczych w postaci nakazów zapłaty. Na podstawie powyższych nakazów Powódka wszczęła przeciwko dłużnikowi postępowania egzekucyjne prowadzone przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w K.. Przeciwko U. sp. z o.o. były prowadzone także inne egzekucje sądowe i administracyjne, w toku których skierowano zajęcia do wierzytelności z rachunku bankowego U. sp. z o.o. prowadzonego przez Pozwaną. Pierwsze zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego spółki U. wpłynęło do Pozwanej w dniu 12 listopada 2013 r. od Komornika przy Sądzie Rejonowym w G.. Pismami z dnia 8 listopada 2013 r. i 27 czerwca 2014 r. komornik prowadzący egzekucje z wniosku Powódki zajął wierzytelności spółki U. sp. z o.o. ze wskazanego powyżej rachunku bankowego.

Pozwana udzieliła U. sp. z o.o. odnawialnego kredytu w wysokości 293.000 zł w rachunku bieżącym na podstawie umowy z 4 lipca 2013 r. Termin spłaty kredytu upływał w dniu 7 lipca 2014 r. Zgodnie z umową Pozwana była uprawniona do zaliczania wpływów na rachunek na poczet salda debetowego pomniejszającego kwotę wykorzystanego kredytu.

Suma wpływów na rachunek bankowy dłużnika w okresie od 19 listopada 2013 r. do 21 stycznia 2015 r., które to środki powinny być przekazane Komornikowi na poczet egzekucji prowadzonych z wniosku Powódki, wynosiła 81.024,30 zł (292.757,13 - 211.732,83). Na dzień zajęcia, tj. 19 listopada 2013 r. na rachunku znajdowało się ujemne saldo debetowe wynoszące - 274.551,63 zł, a na dzień kolejnego zajęcia, tj. 4 lipca 2014 r., saldo wynosiło - 220.061,01 zł. Pozwana wszystkie wpływy zaliczyła na poczet kredytowego salda ujemnego i nie przekazała komornikowi żadnych kwot. W dniu 24 lutego 2015 r. zgodnie z wewnętrznymi procedurami banku rachunek bieżący został zamknięty, tj. wskazano saldo „0” i saldo wynoszące minus 211.732,63 zł zostało przeniesione na inne konto, tj. konto kredytowe, bowiem bank wystawił bankowy tytuł egzekucyjny na niespłacony kredyt. W dniu 24 kwietnia 2014 r. Pozwana wypowiedziała U. sp. z o.o. umowę kredytu, zaś w dniu 24 lutego 2015 r. wystawiła

przeciwko U. sp. z o.o. bankowy tytuł egzekucyjny na kwotę 243.572,75 zł, któremu Sąd Rejonowy w N. nadał klauzulę wykonalności postanowieniem z dnia 8 kwietnia 2015 r. W dniu 11 maja 2015 r. bank wystąpił do komornika z wnioskiem o wszczęcie postępowania egzekucyjnego.

Pozwana pismem z 11 kwietnia 2014 r. zawiadomiła komornika, że na rachunku od chwili zajęcia jest saldo ujemne. Pozwana nie przekazała Powódce żadnej części środków na poczet prowadzonych postępowań egzekucyjnych. Następnie komornik cofnął zajęcie rachunku oraz umorzył postępowanie egzekucyjne wobec bezskuteczności egzekucji. Na dzień 29 grudnia 2015 r. zadłużenie U. sp. z o.o. względem powódki wynosiło 87.623,40 zł. Poza tym Powódka poniosła koszty postępowań egzekucyjnych.

Pismem z 16 czerwca 2014 r. Powódka wezwała bezskutecznie Pozwaną do zapłaty kwoty żądanej pozwem. Pozwana prowadzi egzekucje wobec U. sp. z o.o.

Wyrokiem z 12 grudnia 2017 r. Sąd Okręgowy zasądził od Pozwanej na rzecz Powódki kwotę 81.024,30 zł z ustawowymi odsetkami od 1 lipca 2014 r. do 31 grudnia 2015 r. oraz dalszymi odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty, oddalił powództwo w pozostałym zakresie oraz zasądził od Pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 10.132,92 zł tytułem częściowego zwrotu kosztów procesu.

Wyrok ten został zaskarżony przez Pozwaną w części, tj. pkt I i III Pozwana zaskarżonemu wyrokowi zarzuciła naruszenie 1) art. 889 § 1 k.p.c. poprzez jego niewłaściwą wykładnię i błędne przyjęcie, że przedmiotem zajęcia są środki pieniężne czy też kwota zapisana/zaksięgowana na rachunku bankowym, a nie wierzytelność z rachunku bankowego, wpłaty osób trzecich/posiadacza rachunku na zajęty rachunek bankowy, które nie prowadzą do powstania salda dodatniego na rachunku bankowym, skutkujące powstaniem po stronie posiadacza rachunku bankowego wierzytelności nadającej się do zajęcia, 2) art. 890 § 1 k.p.c. poprzez jego niewłaściwą wykładnię i błędne przyjęcie, że wpłata dokonana na zdebetowany rachunek bankowy po zajęciu, mimo braku wierzytelności posiadacza

rachunku o wypłatę, jest objęta dokonanym zajęciem, a w konsekwencji uznanie, że nieprzekazywanie wpływających po zajęciu środków za zdebetowany rachunek do komornika stanowiło uchybienie banku skutkujące o odpowiedzialności z art. 892 k.p.c., 3) art. 725 k.p.c. w zw. z art. 845 k.c. poprzez ich niezastosowanie, a wobec tego pominięcie okoliczności, że z chwilą wpłacenia środków na rachunek bankowy jego posiadacz traci własność tych środków na rzecz banku, a w konsekwencji uznanie, że posiadacz rachunku mimo salda ujemnego miał wierzytelność do banku o wypłatę środków z zajętego rachunku bankowego, 4) art. 361 k.c. poprzez niewłaściwą wykładnię i błędne przyjęcie, że powodowi należy się odszkodowanie za wadliwe zachowanie banku przy realizacji zajęcia dokonanego przez komornika również za utracone korzyści. Skarżąca zarzuciła także orzeczeniu Sądu *a quo* naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 233 § 1 i 2 k.p.c.

Pozwana wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie powództwa w zaskarżonym zakresie oraz zasądzenie od powoda zwrotu kosztów procesu za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonym zakresie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi I instancji, z pozostawieniem temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania za obie instancje.

W odpowiedzi na apelację Powódka wniosła o jej oddalenie i zasądzenie na jej rzecz od strony pozwanej kosztów postępowania apelacyjnego.

Apelacja strony pozwanej została uznana za bezzasadną i jako taka została oddalona.

Pozwana wywiodła od wyroku Sądu Apelacyjnego w (…) skargę kasacyjną, zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając naruszenie 1) art. 889 § 1 k.p.c. poprzez jego błędną wykładnię i niezasadne przyjęcie, że przedmiotem zajęcia są środki pieniężne czy też kwota zapisana/zaksięgowana na rachunku bankowym a nie wierzytelność z rachunku bankowego, wpłaty osób trzecich/posiadacza rachunku na zajęty rachunek bankowy, które nie prowadzą do powstania salda

dodatniego na rachunku bankowym, skutkują powstaniem po stronie posiadacza rachunku bankowego wierzytelności nadającej się do zajęcia, podczas gdy z prawidłowej wykładni przepisów art. 889 § 1 k.p.c. w zw. z art. 725 k.c. i art. 845 k.c. wynika, że nie powstaje wierzytelność z rachunku bankowego, która mogłaby zostać zajęta; 2) art. 890 § 1 k.p.c. poprzez jego błędną wykładnię i niezasadne przyjęcie (sprzeczne z istotą umowy rachunku bankowego), że zapłata dokonana na zdebetowany rachunek bankowy po zajęciu, mimo braku wierzytelności posiadacza rachunku o wypłatę, jest objęta dokonanym zajęciem, a w konsekwencji uznanie, że nieprzekazywanie wpływających po zajęciu kwot na zdebetowany rachunek do komornika stanowiło uchybienie Banku skutkujące o odpowiedzialności z art. 892 k.p.c., podczas gdy z prawidłowej wykładni art. 890 § 1 k.p.c. w zw. z art. 725 k.c. i art. 845 k.c. wynika, że wpłaty dokonane na zdebetowany rachunek bankowy po zajęciu, wobec braku wierzytelności posiadacza rachunku o wypłatę, nie są objęte dokonanym zajęciem, 3) art. 725 k.c. w zw. z art. 845 k.c. poprzez ich niezastosowanie a wobec tego pominięcie okoliczności, że z chwilą wpłacenia środków na rachunek bankowy jego posiadacz traci własność tych środków na rzecz Banku, a w konsekwencji uznanie, że posiadacz rachunku, mimo salda ujemnego, miał wierzytelność do Banku o wypłatę środków z zajętego rachunku bankowego, podczas gdy zastosowanie tych przepisów prowadzi do wniosku, że posiadacz rachunku bankowego, na którym ewidencjonowane było ujemne saldo kredytowe, z chwilą wpłacenia środków na rachunek bankowy traci własność tych środków na rzecz Banku.

Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w (…) w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Apelacyjny w (…) oraz pozostawienie temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego, ewentualnie o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie powództwa w części uwzględniającej oraz zasądzenie kosztów postępowania za wszystkie instancje według norm przepisanych, o zasądzenie zwrotu spełnionego świadczenia wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia spełnienia świadczenia przez Pozwaną, tj. od dnia 4 kwietnia 2019 r., do dnia zapłaty przez Powódkę, a także o

zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego w tym postępowaniu według norm prawem przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 725 k.c., przez umowę rachunku bankowego bank zobowiązuje się względem posiadacza rachunku, na czas oznaczony lub nieoznaczony, do przechowywania jego środków pieniężnych oraz, jeżeli umowa tak stanowi, do przeprowadzania na jego zlecenie rozliczeń pieniężnych. Umowa rachunku bankowego jest umową nazwaną, obejmującą zakresem treści elementy depozytu nieprawidłowego (art. 845 k.c.) i zlecenia (art. 734 k.c., zob. wyrok Sądu Najwyższego z 24 lutego 2021 r., sygn. akt III CSKP 59/21, niepublikowany). Z chwilą wpłaty środków pieniężnych posiadacz rachunku bankowego nabywa roszczenie o wypłatę środków pieniężnych w określonej wysokości. W przypadku, gdy przedmiotem wpłaty są znaki pieniężne (monety lub banknoty) wpłacający traci ich własność, a ich właścicielem staje się bank (wyrok Sądu Najwyższego z 24 lutego 2021 r., sygn. akt III CSKP 59/21, j.w.).

Umowa rachunku bankowego obejmuje zobowiązanie banku do przechowywania środków pieniężnych posiadacza rachunku bankowego, nie zaś walorów pieniężnych należących do osób trzecich, z którymi nie łączy instytucji finansowej na mocy zasady jakakolwiek więź prawna. Posiadaczowi rachunku bankowego przysługuje wobec banku prowadzącego rachunek wierzytelność o wypłatę zgromadzonych na nim środków. Wierzytelność ta jest określona zapisem księgowym na rachunku, dokonanym przez bank (saldo rachunku). Na podstawie umowy bank otwiera rachunek bankowy, na którym nie są fizycznie przechowywane środki pieniężne, lecz dokonuje się wpisów, odzwierciedlających operacje pieniężne, zwiększające lub uszczuplające stan posiadania (wyrok Sądu Najwyższego z 27 października 2016 r., sygn. akt V CSK 48/16, niepublikowany).

Przedmiotem zajęcia jest jedynie wierzytelność posiadacza rachunku w stosunku do banku (wyrok Sądu Najwyższego z 27 października 2016 r., sygn. akt V CSK 48/16, j.w.). Znaczenie wpisu na rachunku bankowym polega na tym, że określa on wierzytelność posiadacza rachunku do banku, który zobowiązany jest na jego żądanie wypłacić mu określoną kwotę pieniędzy lub wykonać polecenie

przelewu, polecenie zapłaty, czy inne zlecenie (wyrok Sądu Najwyższego z 27 października 2016 r., sygn. akt V CSK 48/16, niepublikowany; wyrok Sądu Najwyższego z 24 lutego 2021 r., sygn. akt III CSKP 59/21, j.w.). Wpis nie jest zatem oświadczeniem woli banku składanym posiadaczowi rachunku i może podlegać sprostowaniu. Dopóki jednak to nie nastąpi, wpis pełni także funkcję konstytutywną, stanowiąc materialnoprawną przesłankę rozporządzania przez posiadacza zgromadzonymi środkami pieniężnymi (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 4 października 2007 r., sygn. akt V CSK 255/07, OSNC-ZD 2008, Nr 3, poz. 79; 8 grudnia 2010 r., sygn. akt V CSK 163/10, OSNC-ZD 2011, Nr 2, poz. 48 i powołane tam orzecznictwo; 27 października 2016 r., sygn. akt V CSK 48/16, j.w., wyrok Sądu Najwyższego z 24 lutego 2021 r., sygn. akt III CSKP 59/21, j.w.).

Przepisy art. 889 i 890 k.p.c. zostały znowelizowane (zmienione) ustawą z dnia 11 września 2019 r. o zmianie ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2070). Art. 14 ustawy nowelizującej z 2019 r. stanowi, że do postępowań egzekucyjnych wszczętych na podstawie k.p.c. i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe.

Zgodnie z art. 890 § 1 k.p.c. w brzmieniu sprzed nowelizacji z 2019 r. zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego dłużnika jest dokonane z chwilą doręczenia bankowi zawiadomienia o zakazie wypłat z tego rachunku i obejmuje również kwoty, których nie było na rachunku w chwili zajęcia, a które to kwoty zostaną wpłacone na rachunek po dokonaniu zajęcia.

Zgodnie z art. 889 k.p.c. z chwilą doręczenia zawiadomienia o zajęciu bank obowiązuje ustawowy zakaz dokonywania wypłat z rachunku do wysokości zajętej wierzytelności. Zakaz wypłat obejmuje również kwoty, które w ocenie banku nie należą się posiadaczowi rachunku. Istota problemu prawnego w niniejszej sprawie nie dotyczy tego, do kogo należą kwoty (własność pieniędzy), lecz zakresu obowiązków banku i skutków zajęcia rachunku bankowego. Z art. 889 § 1 k.p.c. nie wynika wniosek, iżby zajęcie rachunku miało obejmować wyłącznie dodatnią stronę rachunku (aktywa), zaś wyłączone miałoby być zajęcie w zakresie dotyczącym pasywów. Zajęcie rachunku bankowego dłużnika ma, jak trafnie

zaznaczył Sąd drugiej instancji, także ten skutek, że obejmuje kwoty, których nie było na rachunku bankowym w chwili jego zajęcia, a zostały wpłacone na ten rachunek po jego dokonaniu. Wynika to z istoty zajęcia i skutków, jakie wywołuje w majątku dłużnika i wobec jego wierzycieli.

Normy Kodeksu postępowania cywilnego o zajęciu i egzekucji mają charakter *iuris cogentis*, co wyklucza odmienne ustalenia w zakresie rozliczeń i zaspokojenia wierzycieli poprzez uprzywilejowanie jednego z nich kosztem innych.

Odmienny wniosek, jak trafnie wskazują Sądy *meriti*, prowadziłby do nieuprawnionego uprzywilejowania banku w porównaniu z innymi wierzycielami posiadacza rachunku bankowego. Jak każdy uprawniony także bank w stosunku do dłużnika, który pozostaje posiadaczem rachunku, obowiązany jest uzyskać tytuł wykonawczy oraz przyłączyć się do egzekucji.

Jakiekolwiek uzgodnienia odmienne między bankiem a dłużnikiem mają charakter postanowień umownych wiążących wyłącznie strony, które jako *res inter alios acta* nie mogą oddziaływać i kształtować sytuacji prawnej innych wierzycieli w postępowaniu egzekucyjnym. Ewentualne wpłaty na rachunek, na którym istnieje saldo debetowe w trakcie zajęcia, od chwili wpływu na rachunek stają się aktywami podlegającymi rozliczeniu przez komornika na zasadach ogólnych. Nieskuteczne pozostają operacje rachunkowe banku prowadzącego rachunek dłużnika, które polegałyby na przeksięgowaniu wpłat na poczet pasywów, tj. ujemnego salda debetowego. Takie operacje byłyby równoznaczne z wypłatą środków pieniężnych i jako takie stanowią naruszenie zakazu wypłat kwot z zajętego rachunku. Tymczasem zarówno środki pieniężne znajdujące się w chwili zajęcia na rachunku, jak i późniejsze wpłacone na rachunek po dokonaniu zajęcia, bank powinien przekazać komornikowi.

Oczywiście bank nie może przekazać komornikowi środków z „pustego” rachunku, względnie z rachunku, z którego wynika istnienie zadłużenia jego posiadacza względem banku. Jednak od chwili zajęcia wszelkie środki, które wpływają na rachunek bankowy dłużnika, mają być przekazane komornikowi bez możliwości rozliczenia na zasadach wynikających z umowy zobowiązaniowej,

która łączy bank z klientem, które to rozliczenia w istocie stanowiłyby zaliczenie posiadanych przez dłużnika egzekwowanego (klienta) przysporzeń w jego majątku na poczet wierzytelności jednego tylko wierzyciela z pominięciem innych wierzycieli, a zatem z naruszeniem zasad postępowania egzekucyjnego i sprzecznie z jego celem, w szczególności zaś z przepisami normującymi kolejność zaspokajania wierzytelności. Nie jest zatem tak, iż, jak twierdzi Skarżąca, art. 890 k.p.c. umożliwia zajęcie jedynie w wypadku dodatniego salda rachunku. Skarżąca w niniejszej sprawie po otrzymaniu zawiadomienia od komornika o zajęciu tego rachunku przez innego wierzyciela, wpłacane na rachunek kwoty zaliczała na poczet swojej wierzytelności kredytowej, a w konsekwencji stawiała się w pozycji uprzywilejowanej, jako wierzyciel z umownie w istocie określonym pierwszeństwem.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398^{14} k.p.c. Z uwagi na treść art. 29 § 2 i 3 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2021 r., poz. 1904) Sąd Najwyższy, nie mając kompetencji do pominięcia stosowania przepisów ustawy oraz mając na względzie niepodważalność powołania sędziego na stanowisko na podstawie art. 179 Konstytucji RP, odstąpił od oceny prawidłowości powołania sędziów w składzie Sądu *ad quem* oraz w postępowaniu zainicjowanym skargą kasacyjną w niniejszej sprawie (na etapie tzw. przedsądu), a w konsekwencji ważności postępowania czy skuteczności orzeczenia z powyższych względów.

jw